

Karolina TOMKEVIČIŪTĖ

DIDYSIS KURATORIUS IR JO KŪRYBIŠKUMO PAMOKOS

Pandemija tapo didžiąja mūsų visų gyvenimų kuratore ir priverė susikurti naują realybę ir priimti kitas žaidimo taisykles. Jei ne kultūra ir menas, šitas išbandymas būtų buvęs gerokai liūdnas. Menininkai ir kūrybinių industrijų atstovai tarsi intuityviai suprato, kad dabar yra jų laikas būti tais, kurie padės priimti naują realybę.

Kūrėjai ir meno institucijos pasirinko tiesiog duoti, negalvodami apie grąžą, nors jie yra vieni iš labiausiai nukentėjusių šiame laike.

Dailėtyrininkė Karolina TOMKEVIČIŪTĖ aptaria įvairias Lietuvos ir užsienio kultūros lauko iniciatyvas, kurias paskatino karantino apribojimai.

Balerina, repetuojanti miegamajame prieš veidrodį, ar aktoriai, vienas kitam vaidinantys „Zoom“ platformoje. Tokie vaizdai prieš metus būtų atrodę keistai, bet šiandien – tai naujos realybės dalis. Terminas *new normal* („naujas normalumas“) plačiai įsigalėjo žiniasklaidoje ir mūsų kalboje, nes jį telpa labai daug – beveik visi metai, kurie prasidėjo pasauline pandemija ir tęsiasi jos pasekmėmis. Mokslininkai ir įvairių profesijų strategai prognozuoja, kad ateinančius kelis dešimtmečius galime turėti dar keletą pandemijų. Galbūt imsimės kitaip skaičiuoti laiką, gal jį apibrėš nebe kalendorius, o kolektyvinės patirtys ir reiškiniai. Skamba utopiškai, bet utopiškai daugeliui skambėjo ir tai, kad kelis mėnesius būsimės įkalinti tarp keturių sienų, tapsime bedarbiais, turėsime atsaukti atostogas ar išmesti bilietus į lauktą premjerą.

Ne vieną buvo užvaldęs pyktis, nepasitenkinimas ir nenoras susitaikyti, kad dabar didysis tavo gyvenimo kuratorius yra koronavirusas. Pagal jo dūdelę šoko ir prezidentai, ir galtingų verslo įmonių vadovai, tik gamta pagaliau turėjo progą pasidžiaugti naujo normalumo būseną, kai sumažėjęs žmonių aktyvumas jai leido atsipalaiduoti – kaip bylojo Rygos meno bienalės RIBOCA pavadinimas, „...and suddenly it all blossoms“ („...ir staiga viskas pražysta“)¹.

THE GREAT CURATOR AND HIS LESSONS ON CREATIVITY

The pandemic has become the main curator in our lives, forcing us to create a new reality and accept alternative rules of the game. Without culture and art, this trial would have been much gloomier. Artists and cultural workers took it on themselves instinctively to be facilitators of the adoption of the new reality. Creators and art institutions opted to simply give, without consideration of the returns, even if they were the most affected party at the time.

The art critic Karolina TOMKEVIČIŪTĖ discusses various outdoor initiatives in Lithuania and abroad that were prompted by the lockdown restrictions.

Kas dar sužydėjo per visuotinį užsidarymą? Kūrybiškumas. Tiesiog suvešėjo! Jei ne kultūra ir menas, šitas išbandymas būtų buvęs gerokai liūdnas. Menininkai ir kūrybinių industrijų atstovai tarsi intuityviai suprato, kad dabar yra jų laikas padėti priimti naują realybę.

Kūrėjai ir meno institucijos pasirinko tiesiog duoti, negalvodami apie grąžą, nors jie yra vieni iš labiausiai nukentėjusių šiame laike. Staiga internetinėse platformose ir svetainėse nemokamai atsivėrė kultūriniai lobiai: nuo MoMA paskaitų iki Andrew Lloyd Webberio miuziklų, nuo virtualių ekskursijų po garsius muziejus iki privačių menininkų pasirodymų iš jų studijų. Lietuva nebuvo išimtis. Viena ryškiausių iniciatyvų gimė „Facebook“ platformoje, kur menininkas Vilmantas Dambrauskas sukūrė paskyrą „Neatšaukti parodų atidarymai“. Čia kiekvienas kūrėjas galėjo bent jau virtualiai eksponuoti savo parodą. Taip susibūrė ne tik per karantiną „nu-plaukusiu“ parodų autoriai. Nedaug menininkų prasibrauna į galerijas, kita dalis savo parodas rodo mažesniuose miestuose, į kuriuos meno gerbėjai užsuka rečiau, nes Lietuvoje kultūra centralizuota. Todėl virtuali galerija tapo nauju atradimų lauku ne tik patiems kūrėjams, bet ir pasiilgusiems meno patirčių. Žinoma, ten, regis, nebuvo Nacionalinės pre-

„Lewben Art Foundation“ priėmė kūrybišką karantino iššūkį ir kartu su komanda ėmėsi atkurti kūrinius iš savo kolekcijos: Jono Jurciko kūriny „Requiem svajonei“ (2014) ir Vladislavo Neveravičiaus „Atgailaujanti šv. Marija Magdalietė“ (1842)

mijos laureatų ar ryškiausių Lietuvos galerijų atstovų, tačiau tikiu, kad kažkam tai buvo galimybė įsitvirtinti platesniame kontekste.

Lietuvos muziejai taip pat nesnaudė, nors ne visi buvo pasiruošę save pateikti skaitmeniniu formatu, tačiau greitai persiorientavo. Jie ėmėsi daryti virtualius turus po parodas, videopasakojimus apie kūrinius ir ekspozicijas arba kurti naujienlaiškius, kuriuose buvo supakuoti virtualūs meno žaidimai, atradimai ir dovanos. Meno institucijos visame pasaulyje gelbėjo nuo karantininio nuobodulio ir visai bandė priminti lankytojams apie save bei įtraukti juos į virtualias bendruomenes. Los Andžele įsikūręs Getty muziejus paleido sėkmingą virusinę idėją ir pakvietė karantino metu patiems tapti paveikslų herojais atkuriant žinomus kūrinius. Socialiniuose tinkluose pasklido tūkstančiai nuotraukų, kaip namuose uždaryti žmonės imasi perkurti didįjį meną iš to, kas aplink juos. Lietuvoje ši iniciatyva nepriėjo taip masiškai, tačiau „Lewben Art Foundation“ komanda palaikė šią idėją ir sukūrė fotografijų seriją, kuri atkartoja jų kolekcijoje turimus kūrinius. Menininkė Paulina Pukytė panašiu principu per karantiną sugalvojo projektą „Beždžionavimo menas“ – jo pagrindinė herojė pliušinė beždžionėlė padėjo menininkei atkurti arba perkurti garsius meno kūrinius: nuo skandalingojo Maurizio Cattelano banano iki Mindaugo Navako „Kablo“. Šis transformacijų žaidimas iš tikrųjų puikiai įprasmina visą pandemiją laikotarpį – ėjimą į transformaciją, tik galbūt dar nežinome, į kokią.

Kultūros institucijos, kaip ir didieji prekių ženklai, puikiai suprato, kad pasikeitus realybei joms galioja tos pačios taisyklės kaip ir verslui. Jei apie save nekalbėsi – tave greit pamirš. O jei dar pagalvosime, kad įpročiui susiformuoti reikia 21 dienos, tai globalus muziejų uždarymas keliems mėnesiams tikrai gali suformuoti blogą įprotį atprasti juose lankyti. Tai iliustruoja ir skaičiai: po ilgo karantino žmonės neskuba grįžti į muziejus, galerijas, ypač dėl to kenčia didžiųjų Europos miestų muziejai, kurių didelį lankytojų srautą sudarė turistai².

Lietuvoje susiklostė kiek kitokia padėtis, nes čia eilės prie meno nusidriekia retai. Todėl ištikimi lankytojai iš lėto grįžta į meno erdves, tačiau galerininkai pripažįsta, kad srautas pasikeitęs ir įdomių parodų atidarymai rečiau būna sausakimši. Atsirado iššūkis, kaip vėl prisivilioti savo potencialius klientus į naujas ekspozicijas. Vienas iš tokių žingsnių liepos mėnesį buvo Vilniaus miesto savivaldybės ir lauko reklamos kompanijos „JCDecaux Lietuva“ projektas „Menas be stogo“. Vilniaus gatvėse eksponuoti 100 menininkų kūrinių atspaudai, kurie kvietė aplankyti internetinę projekto galeriją, kur eksponuojami dar keli šimtai kūrinių ir pateikiamas visų miesto galerijų žemėlapis³.

Pandemija iš meno pasaulio atstovų atėmė žiūrovus ir klausytojus, tačiau privertė pagalvoti apie naujas formas, kaip juos vėl pasiekti. Matyt, neatsitiktinai po karantino Lietuvos nacionalinis dramos teatras pirmą kartą leido spektaklį patirti ne tik salėje, bet ir per internetinę transliaciją, žinoma, ir pats Łukaszto Twarkowskio pastatymas „Respublika“ buvo tinkamas tokiam sprendimui. Prisimenant griežtesnį karantino laikotarpį – Nacionalinė filharmonija koncertus rengė iš savo balkono, atlikėjai darė tiesiogines koncertų transliacijas, o „Kino pavasaris“ sukūrė festivalio namuose patirtį.

„Kino pavasaris“ karantino metu įrengė kino teatrą Vilniaus oro uoste. Roberto DASKEVIČIAUS nuotrauka

Jam pasibaigus oro uostas virto „Drive-In“ kino teatru, ir taip lietuvių kūrybiškumas vėl nustebino pasaulio žiniasklaidą.

Automobilinės patirtys tapo saugia išeitimi stebėti ir meno kūrinius, keli galerininkai Kanadoje, Nyderlanduose ir Italijoje surengė parodas, kurias buvo galima apžiūrėti įvažiuavus automobiliu. Kalbant apie naujų meno erdvių patirtis, matyt, vieną ryškiausių karantino pokyčių patyrė meno mugių dalyviai ir lankytojai. Vietoj stilingų stendų liko tik virtualūs peržiūrų kambariai, nebeliko gyvo kontakto, gyvų derybų azarto ir galimybės netikėtai būti paveiktam kūrinio, išvysto už kampo. Tokios virtualios mugės turėjo ir plusų – tiems, kurie jau žinojo, ko nori, neberekėjo skristi tūkstančių kilometrų, kad pasakytų „perku“, o tie, kurie nedrįso užsukti į mugę arba paklausti, kiek kainuoja juos sužavėjęs darbas, gavo jaukesnę aplinką be įtampos ir šalia stoviniuojančių meno vadybininkų.

Šiame tekste liko dar daug neaptartų iniciatyvų, tačiau reikia didesnės distancijos ir laiko perspektyvos, kad suprastume, kaip 2020-ieji iš tikrųjų paveikė kultūros ir meno lauką. Gal tai, kas šiandien atrodo kaip smagi idėja ir gera išeitis, transformuosis į nuviliantį rezultatą arba atvirksčiai – į naują galimybę. Norisi tikėti, kad kultūros darbuotojų atleidimų bangos, užsidarančios privačios galerijos, išparduodamos ilgai kauptos kolekcijos ir kiti drastiški ėjimai bus tik dar vienas „restart“ (paleidimo iš naujo) mygtukas, nes atsigręžus į istoriją akivaizdu, kad ir sunkiausi laikai paliko mums daug puikių kūrinių įvairiose srityse.

Karolina TOMKEVIČIŪTĖ

P. S. Šis tekstas buvo parašytas rugsėjį, kai dar nežinojome, kokia jėga smogs antroji viruso banga ir kokiais naujais iššūkiais ji pagrasins kultūros laukui.

¹ Beje, tai buvo viena iš nedaugelio bienalių, kuri įvyko ir fiziškai su virtualia įžanga karantino metu. Bienalės rengėjai sumažino apimtis ir bienalė tapo trijų savaičių paroda, kurią, kaip sako organizatoriai, padėjo kuruoti ir virusas.

² Jungtinės Karalystės kultūros departamento duomenimis, rugpjūčio pabaigoje muziejų lankytojų srautas sudarė tik 12 proc. įprasto vasaros srauto.

³ Projekto siekis buvo paskatinti žmones grįžti į galerijas, domėtis menu ir jį pirkti. „Menas be stogo“ pasiekė virš 7 milijonų auditoriją Lietuvoje ir užsienyje, buvo nupirkta keletas meno kūrinių.